

РЕЦЕНЗИЯ

От: Проф. д-р Адриана Любомирова Тафрова-Григорова (преподавател на граждански договор във Факултета по химия и фармация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика на обучението по химия), член на Научното жури, назначено със заповед на Ректора на Тракийския университет № 1918 от 17.06.2022 г.

Относно: Конкурс за академичната длъжност „доцент“ в Тракийския университет, гр. Стара Загора, област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика на обучението по природни науки).

Представяне на процедурата и кандидата

Конкурсът за заемане на академичната длъжност „доцент“ е обявен в бр.41/ 03.06.2022 г. на Държавен вестник и на интернет-страница на Тракийския университет за нуждите на Департамента за информация и повишаване квалификацията на учителите (ДИПКУ). За участие в конкурса е подал документи само един кандидат и това е д-р **Маргарита Славова Пенева**.

Кандидатът е представил комплект от документи, съдържащ:

I. Административни документи

- I.1. Копие от обявата в „Държавен вестник“
- I.2. Заявление за участие в конкурса
- I.3. Автобиография (CV)
- I.4. Диплома за магистърска степен на висшето образование с приложение
- I.5. Диплома за образователната и научна степен „доктор“
- I.6. Декларация за достоверност на представените материали и информацията в тях (без подпис) съгласно Правилника за развитие на академичния състав в Тракийския университет – Стара Загора
- I.7. Свидетелство за съдимост

II. Документи за научноизследователска дейност

- II.1. Списък с публикациите на кандидата за участие в конкурса и копия от тях
- II.2. Справка за изпълнение на минималните национални изисквания съгласно чл. 54 (1) от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България и допълнителните изисквания на Педагогическия факултет на Тракийския университет – Стара Загора
- II.3. Справка за научните приноси на кандидата
- II.4. Резюмета на трудовете след защита на докторската дисертация
- II.5. Списък с цитиранията на публикациите и копия от тях
- II.7. Списък на хабилитираните съавтори

II.8. Справка от Централната университетска библиотека на Тракийския университет за публикации и цитирания в списания с импакт-фактор и/или импакт-ранг (Web of Science и SCOPUS)

II.9. Декларации – разделителни протоколи от съавторите на публикации

II.10. Удостоверения за участие в проекти

III. Документи за преподавателска дейност

III.1. Копия от учебни програми за академични и квалификационни курсове, съставени и провеждани с участието на кандидата

Представени са всички необходими документи според изискванията, включително и информация за дейности по изпълнение на допълнителните критерии за изборната процедура.

Кратка биографична справка

Участничката в конкурса Маргарита Славова Пенева е родена на 27.03.1976 г. и завършва средното си образование в Природо-математическата гимназия „Гео Милев“, Стара Загора, паралелка *Биология с интензивно изучаване на английски език*. Дипломирана е като магистър по биология и химия в СУ „Св. Климент Охридски“ (2000 г.) В продължение на 8 години (2001 - 2008) е учител по биология и здравно образование в гимназия “Христо Ботев”, Стара Загора. От 2008 до 2015 г. и от 2018 до сега е асистент по методика на обучението по биология и химия в Департамента за информация и повишаване квалификацията на учителите (ДИПКУ) на Тракийския университет – гр. Стара Загора. В периода 2015–2018 г. е заместник директор в ДИПКУ с ресор учебно-квалификационна дейност. Като докторант самостоятелна форма на обучение към Техническият университет–София, Инженерно-педагогически факултет (ИПФ) – Сливен, защитава (2018) дисертация за образователната и научна степен „доктор“ на тема „Съвременни аспекти на наставничеството като форма квалификация и продължаващо обучение на учители“, научен ръководител доц. д-р Надежда Калоянова.

Научноизследователска дейност

Наукометрични показатели

Д-р Пенева е представила за участие в конкурса списък с две книги-монографии и 30 публикации в списания и в сборници от конференции. Едната монография е хабилитационен труд, а другата – книга, основана на докторската ѝ дисертация. След като прегледах документите установих, че списъкът с публикациите и справката за изпълнение на минималните национални изисквания съдържат две резюмета на доклади и 5 статии, представени в дисертационния труд. Тогава, на 16 септември – преди първото заседание на научното жури (19 септември), изпратих електронно писмо до лицето за кореспонденция от Педагогическия факултет. В писмото помолих участничката в конкурса да представи списък само на публикациите, с които участва в конкурса, без да включва резюмета от конференции, а в справката за изпълнение на минималните изисквания да не включва научни статии, които са публикувани в издания без научно рецензиране. Цитирах и т. 8 б) от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) – „Специфични изисквания при установяване на показателите за различните академични длъжности: за „доцент“ - не могат да се повтарят доказателства (публикации и др.) по

различните показатели, представени за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ ... (чл. 24, ал. 1, т. 3 от ЗРАСРБ).“ В отговор получих действително детайлизирана справка за минималните изисквания, но в нея кандидатката отново е включила А1 (резюме на доклад) и четири от публикациите, основа за дисертацията – Б3, Б6, Б8 и Б9.

Д-р Пенева е разделила публикациите си в три направления: „Методика на обучението по „Човекът и природата“ и по природни науки“ – група **А** (16 статии и доклади); „Проблеми на квалификацията на педагогическите специалисти“ – група **Б** (10 статии и доклади) и „Популяризиране на дейности по проекти“ – група **В** (4 статии).

От 16-те публикации в списъка от група **А** изключвам резюметата на доклади от конференции (А1 и А8). Останалите публикации **А** имат следните характеристики: *статии в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (Web of Science) – 1; 5 статии са публикувани в списания: една – в рецензирано международно научно списание „Актуална наука“ (на руски език), 3 статии – в „Педагогически форум“ – издание на ДИПКУ, Тракийски университет и една е под печат в „Педагогически алманах“, издание на Педагогическия факултет при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“.* Двете български списания са вписани в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране на НАЦИД. Останалите 8 материала са доклади в сборници от конференции. Три от сборниците фигурират в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране на НАЦИД – А2, А5 и А10. В копие на работа А12 има несъответствие между годината в заглавието на сборника – издание на ИПФ, Сливен и на съдържанието му. Не можах да открия точно това издание в интернет, но по подразбиране с подобни сборници от минали години приемам, че е вписано в Националния референтен списък. Другите четири сборника – А3, А4, А7 и А13, не са включени в споменатия списък на НАЦИД, но реших да ги отнеса към *„статии и доклади, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове“.*

От публикациите, обозначени с **Б**, изключвам петте статии (Б3, Б6, Б7, Б8 и Б9,) представени в автореферата на дисертацията, както и Б10, тъй като не е по направлението на конкурса – съдържа методически разработки за изучаване на народно творчество и освен това е публикувана в списание „Детска градина. Училище“, което не фигурира в Националния референтен списък на НАЦИД и за което няма данни за научно рецензиране. В докладите от конференции Б1 и Б2 авторите А. Калчева и М. Пенева дават сведения за интерактивна дъска на компанията Luidia (технология eBeam) и указания за използването ѝ, като представят „примерен вариант“ на един и същ в двете статии урок по български език „Правопис при образуване на думите“. И в Б1, и в Б2 няма резултати от научно изследване, а по-скоро методическа разработка и то на урок по български език, а не по природни науки. Не приемам за оценяване и рецензиране тези два доклада, тъй като не отговарят на направлението на конкурса, не съдържат научно изследване или анализ на данни, липсва и библиография, освен препратка към сайтове с указания за работа с интерактивна дъска.

Няма да оценявам и рецензирам четирите статии от група **В**, които несъмнено са полезни за популяризирането на Европейската нощ на учените, но не са научни статии, а информационни материали.

И така, приемам за оценяване със съответния брой точки двете монографии (М1 и М2), публикациите от А2 до А16, без А8 и Б4, Б5. Оценявам и изпълнението на показателите в групи Д, Е и Ж. Съгласно Правилника за приложение на ЗРАСРБ за *Област 1. Педагогически науки* се изисква минимален брой точки задължително за групите показатели А, В, Г и Д. Както е видно от табл. 1, освен в група Д (цитирания), в групите показатели А, В и Г броят точки не надвишава минималния, въпреки известни компромиси в полза на кандидата за показател 7, група Г.

Таблица 1. Минимални изисквани точки по групи показатели за академичната длъжност „доцент“ съгласно Правилника към ЗРАСРБ

Група показатели	А	В	Г			Д			Общо
			А1	В3	Г5	Г6	Г7	Д11	
Показател	А1	В3	Г5	Г6	Г7	Д11	Д12	Д13	
Мин. национални изисквания/точки	50	100	200			50			400
М. Славова Пенева/точки	50	100	75	30	95	45	30	80	455
			200			155			

Д-р Пенева е представила доказателства за 3 цитирания в реферирани в SCOPUS/ Web of Science издания, 3 цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране и 18 цитирания в нереперирани рецензирани издания. В публикациите на В. Демирева-Въткова и Д. Й. Новаков, посочени като цитиращи, цитиранията не се намират в текста на публикациите, а само в библиографията – нередко срещана практика, която не би трябвало да се толерира. Две от цитиращите издания – сборници от конференции в Испания, не открий в SCOPUS и Web of Science, но приемам на доверие представения документ от Централната библиотека на Тракийския университет.

Таблица 2. Изпълнение на допълнителните изисквания според приложение 8.4 на Правилника на Тракийския университет

Група показатели	Е (14-21)			Ж (22-29)	
	Е16	Е17	Е21	Ж22	Ж 25
М. Славова Пенева/точки	-	20	-	20	5
	20			25	

Бележки към Таблица 2. Групите показатели Е и Ж са препоръчителни за Тракийския университет, но не са задължителни като национални изисквания. Коректно е за три етапа на даден проект, в случая - международния проект “Учените в триъгълника на знания“, да се отчитат 20, а не 60 точки в група Е. За проекта XXII Международен педагогически форум на тема „Човешките ценности и виртуалните предизвикателства в образованието“ не отчитам точки, тъй като е университетски, а не национален. За учебното помагало *Аспекти на преподаването на „Човекът и природата“* в съавторство с още един автор кандидатката отчита 20 точки, които не приемам поради това, че помагалото не е представено за конкурса и не може да бъде намерено на посочения линк. За показател Ж25 приемам 5 вместо 10 точки, тъй като вторият посочен доклад е представен в автореферата на дисертацията.

Преглед на публикациите

Публикационната дейност на д-р Пенева след защитата на дисертацията ѝ (2018) обхваща главно прилагането на ситуационни методи в ранното природонаучно обучение.

Монографията *Ситуационно обучение за формиране на природонаучна компетентност* (2022) е насочена към използването на педагогически/учебни ситуации в обучението по *Човекът и природата*. Авторката предлага „дидактическа технология – инвариант за ситуационно обучение по *Човекът и природата* в начален етап на основната образователна степен“. Описани са конкретни учебни ситуации, които могат да се приложат в учебната практика на базата на предложен алгоритъм и схематичен модел на инвариантна дидактическа технология. Мнението на учители, експерти в районни управления по образование (РУО) и преподаватели във висши училища (общо 41 респонденти) относно приложимостта на описаните учебни ситуации в обучението по природни науки е проучено чрез въпросник, съдържащ 10 въпроса. Проучването води до извода, че предложените учебни ситуации са подходящо средство за постигане на очакваните резултати в учебните програми и са предпоставка за формиране на ключови компетентности. Монографията има практическо значение за учителите по природни науки, но в теоретичен план има редица неясно представени и използвани понятия. Например в началото (раздел 1.1.2) се тълкува обстойно понятието *педагогическа ситуация* и този термин се използва до 26 стр., а от 60 стр. докрая се заменя с *учебна ситуация*. Така и не става ясно каква е взаимовръзката между *педагогическа ситуация* и *учебна ситуация*. Има и други неточности по отношение на терминологията: „работното определение“ за *метод* на стр. 7, последвано от описание на ситуационния метод в обучението (1.1) е в дисхармония с отнасянето на ситуационното обучение към видовете учебна ситуация (Съдържание – стр. 3 и Раздел 1.5). Литературният обзор по дадена тема би трябвало да представлява анализ на публикувани научни резултати, в резултат на който да се направят изводи и да се разкрият перспективите за нови научни търсения в очертаното изследователско поле. По отношение на проучването и анализа на научната литература за ситуационния метод като положителен резултат отчитам направените обобщения и заключения. Според мене използваният научен апарат – литературните източници, не са достатъчни като брой (47) и най-вече като авторско представителство – извън руските и българските изследователи, има само 6 англоезични автори. Като полезен за българската учебна практика заслужава да се изтъкне подробният анализ на учебните програми по човекът и природата в посока на възможности за формиране на природонаучна грамотност чрез компетентностен подход и възможности за приложение на ситуационен метод. Практическо значение за учителите имат и представените учебни ситуации, както и идеите за техни варианти. Значимостта на монографията би била по-голяма, ако авторката беше провела изследване с ученици за резултатите от приложението на ситуационния метод.

Създаването и приложението на учебни ситуации в природонаучното обучение е тема на публикациите от А10 до А15. Сред тях се откроява „Изследване нагласите на учителите за използване на ситуационни методи в работата им“ (А15), отпечатана в *Стратегии на образователната и научната политика* (2022). В статията е представено анкетно проучване на нагласите на учителите за използване на ситуационни методи в педагогическата практика. Целта е да се установи разбирането на учителите за структурата на учебната ситуация и същността на ситуационния метод, както и готовността им за прилагането му в учебния

процес. Това всъщност е единственото педагогическо изследване на кандидатката, представено в статии. В публикациите от А10 до А14 се представят начини за създаване на учебни ситуации с конкретни примери, но липсва изследване на ефективността на ситуационния метод за учениците.

В докладите А2, А3, А4, в които кандидатката е трети автор, са описани различни дейности за развиване на ключови компетентности чрез интегриране на учебно съдържание по математика и природни науки. Това е изключително важен за учебната практика въпрос, но в тези публикации също не са показани изследователските умения на д-р Пенева.

В доклада А5 (2011) се описват техническите параметри на уред за учебни цели „Fourier systems“ и приложението му при ученици. Познавам този уред – той беше предоставен по проект и експериментиран в някои училища преди повече от 10 години. Въпреки полезността му обаче разпространението му остана крайно ограничено, така че описанието на възможностите на уреда има значение за малък брой учители. В статията няма резултати от научно изследване – авторите се позовават по-скоро на лични впечатления, отколкото на наблюдения.

В работи А6 и А7 (2013) са описани разработването на учебен проект за здравословно хранене (А6) и драматизация на приказка, насочена към екологичното възпитание на петокласниците (А7). Публикациите съдържат някои интересни методически идеи за учителите, но нямат качества на научни статии.

В статията А9 (*Актуална наука*, 2018) авторите предлагат учебни експерименти, илюстриращи „топлинното замърсяване на околната среда“. Винаги посрещам с удоволствие публикации, които предлагат учебни опити и демонстрации, особено такива, които могат да се осъществят с подръчни материали. Описаните експерименти са точно такива, но за съжаление статията остава на ниво описание на добри практики, без оригинални научни приноси.

В статията А16 (2022) е докладван „опит да се установи доколко заложеният в учебната програма обем от понятия дава възможност за формиране и развитие на природонаучна грамотност“ (цитат от статията). За целта е приложен статистически метод, който по думите на авторката „обикновено се използва за изучаване поведението на големи системи“. Изводите биха били по-убедителни, ако бяха приложени качествени методи на педагогическо изследване, последвани от анализ, така както е направено в монографията М1.

Статиите Б4 и Б5 третират анкетните методи в педагогическите изследвания и статистическата обработка на резултатите от тях. По същество това са компилативни текстове и поради това са много полезни за изследователи, провеждащи педагогически анкетни проучвания, които намират информация, събрана на едно място. От гледна точка на науката обаче тези статии не съдържат нови идеи и оригинални научни приноси.

Монографията „Наставничество в съвременното образование“ (2019) обхваща изцяло дисертационния труд на д-р Пенева. Тематиката не съответства на направлението на конкурса, затова няма да обсъждам достойнствата на този труд, още повече, че те вече са оценени от авторитетно петчленно научно жури.

В електронното писмо, споменато по-горе, цитирах в пълнота чл. 54(1) от Правилника към ЗРАСРБ, според който кандидатите представят ... справка за **оригиналните научни приноси**, към които се прилагат съответните доказателства“. Получената в отговор на писмото

справка повтаря първоначалната. Нейното съдържание – кратки резюмета на някои публикации, „приноси за разработване на учебни авторски програми“, „популяризиране на дейности по проекти“, „приноси на цитиранията“ будят моето недоумение. Явно кандидатката не е разбрала, че „оригинални научни приноси“ означава да се представи личният принос на кандидата за науката, в случая – за науката за природонаучното образование. Цитиранията са показател за отзвук, който има дейността на автора в публикационното пространство, но сами по себе си не са научни приноси. И разработването на учебни програми, и популяризирането на науката са много полезни дейности за университета и обществото, но не са оригинални научни приноси.

Преподавателска дейност

От автобиографията на д-р Маргарита Пенева правя извод, че тя има повече от необходимия стаж като асистент – от 2015 година досега, с едно прекъсване от две години, когато е заемала административна длъжност, свързана също с образованието – зам. директор на ДИПКУ. Нейната дейност като преподавател обхваща обучение в различни квалификационни форми, свързани с обучението по биология и химия, участие в квалификацията на педагогически специалисти, ръководство и координиране на научноизследователска дейност на обучаеми и дипломанти (не е посочен броят на дипломантите) и др.

Прави впечатление активността на кандидатката в съставянето на учебни програми (11 броя) за учебни дисциплини в бакалавърските и магистърските програми на Тракийския университет, както и за следдипломни квалификационни форми. От 11-те изброени в списъка програми обаче тя е представила копия само на четири и точно тях е включила в справката за минималните изисквания.

В списъка с публикациите си д-р Пенева е включила две учебни помагала (2011 и 2014), а в справката за приносите – едно, без да уточнява кое от двете. Не мога да коментирам тези помагала, тъй като не се намират на посочените електронни страници.

Участие в проекти

Д-р Пенева е участвала в един университетски проект, финансиран от Тракийския университет и в един международен проект “Учените в триъгълника на знания“, финансиран ежегодно от Европейския съюз по програма „Хоризонт 2020“, прераснала в „Хоризонт Европа“. Реализирането на този проект намира израз в провеждането на Европейската нощ на учените, която цели да направи публично достойние работата на изследователите и да привлече младите хора към научна кариера. Д-р Пенева популяризира събитията, организирани и осъществени от ДИПКУ на Тракийския университет в рамките на Европейската нощ на учените. За тази популяризаторска дейност са представени доказателства – четири информационни материала в списание „Наука“, издание на Съюза на учените в България.

Други бележки по конкурса

В публикациите на кандидатката (без сканираните копия) не съм установила данни за плагиатство. В статиите Б4 и Б5 има отделни пасажки, заимствани от други автори, което е естествен резултат от компилативния характер на тези публикации.

Не познавам лично д-р Маргарита Пенева. С професионалните ѝ изяви се запознах чрез предоставените ми документи. В рецензията си се стремя да отразя обективно и в съгласие с изискванията на Закона за академичното израстване нейната научна и преподавателска дейност.

Заклучение

Според мене д-р Маргарита Славова Пенева има потенциал и поле за изследователска дейност, но за съжаление в представените за този конкурс материали този потенциал не е реализиран. Д-р Славова формално удовлетворява минималните изисквания на ЗРАСРБ, Правилника към него и Правилника на Тракийския университет в област „Педагогически науки“. В качествено отношение обаче оригиналните ѝ научни приноси са твърде скромни. Извън монографията за ситуационните методи само две от публикациите отговарят на определението за научна статия. §1.14. от Допълнителните разпоредби на ЗРАСРБ гласи: „статия“ е публикуван научен труд, отговарящ на изискванията по т. 12 ("публикувано научно изследване, в което се разглеждат определени аспекти от проблеми и въпроси"), който съдържа описание на **оригинални научни изследвания ...**“. В повечето публикации оригинални, собствени научни изследвания не са налице. Само една статия е поместена в списание, което се отразява в световна база за издания с научно рефериране и индексирание (Web of Science), а това може да се приеме за индикация, че кандидатката за заемане на академична длъжност е слабо позната за международната научна общност в полето на природонаучното образование. Научният справочен апарат, на който се основават публикациите, е твърде ограничен като брой (в повечето случаи между 1 и 4 литературни източника).

Всички тези аргументи и предходните ми критични бележки са основание да дам **отрицателна оценка за кандидатурата** на д-р Маргарита Славова Пенева за академичната длъжност „доцент“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по..., „Методика на обучението по природни науки“, за нуждите на Департамента за информация и повишаване квалификацията на учителите.

30.10.2022

Подпис:
(проф. д-р Адриана Тафрова-Григорова)